

Підсумки фінансової діяльності Поземельного селянського банку будуть підведені в наступній статті.

Висновки

1. Організація Поземельного селянського банку свідчить про те, що царський уряд був вимушений піти на те, щоб до складу рад банків входили місцеві керівники, які добре знали стан справ на місцях.
2. Банки створювалися з метою створення товарних селянських господарств, з привілею для приватних селян, вихідними їх общини.
3. Поземельний селянський банк був знаряддям уряду в розвитку ринку землі на основі надання кредитів селянам для викупу поміщицьких угідь.

Ганганов В.М.

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЗЕРНОВИЙ ПІДКОМПЛЕКС: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ЗВ'ЯЗОК З РИНКОМ ПРОДОВОЛЬСТВА

Вступ. Серед галузей рослинництва найважливішою є зернове господарство. Це основа всього сільськогосподарського виробництва. Так, від зерна і продуктів його переробки значною мірою залежить і могутність держави, і добробут її населення. Зернове господарство формує продовольчий фонд і постачає фуражне зерно тваринництву, створює резервні державні запаси зерна і дає продукцію на експорт.

Зерно як цінний незамінний продукт харчування становить основу продовольчого фонду, воно необхідне для задоволення потреб тваринництва в концентрованих кормах, і як важливе джерело виробництва молока, м'яса, яєць та інших продуктів. Зернове господарство постачає сировину багатьом галузям переробної промисловості і є основою функціонування і розвитку борошномельної, комбікормової пивоварної, спиртової та інших галузей.

Зерно необхідне для створення і поповнення державних запасів і резервів, що використовуються в надзвичайних ситуаціях. Це також важливий експортний продукт. В умовах поглиблення міжнародного поділу праці, економічних відмінностей країн і неоднакової забезпеченості їх зерном власного виробництва цей продукт стає одним з найважливіших об'єктів зовнішньої торгівлі.

Основна частина. Україна належить до країн із значними обсягами виробництва зерна. Хоч вона і виробляє зерна значно менше, ніж найбільші виробники у світі (Китай, США, Індія, Росія), та в Європі вона поступається лише Франції, а в останні роки – і Німеччині.

Як відмічають провідні вчені-регіоналісти Данилишин Б.М., Чернюк Л.Г., Горська О.В., Фащевський М.І., Антоньєва Л.С. та ін., зернове господарство розміщене у відповідності з особливостями природно-економічних зон України. В Поліссі зернові займають 2,1–2,3 млн. га, або 40–45% посівної площі цієї зони. Тут більше всього вирощують жита (60–65% його валового збору в Україні) та зернобобових культур; виробляється 6% товарного зерна, 1/6 валового збору гречки та ячменю, 10% пшениці.

В Лісостепу зернові вирощують на площі близько 5 млн. га, що становить 40–50% всієї посівної площі. Основна зернова культура Лісостепу – озима пшениця, площа якої становить більш як 2 млн. га; вирощують також кукурудзу на зерно, ячмінь та зернобобові. Лісостепова зона виробляє близько 40% пшениці, 35% кукурудзи, 40% ячменю, 40% проса, 64% гречки, 27% жита.

В Степовій зоні площа під зерновими дорівнює 6,5–7 млн. га, що становить 55% всієї посівної площі зони. Основні зернові культури Степу – озима пшениця і кукурудза на зерно, ячмінь, просо, рис. В Степу вирощують 50–48% всього зерна України, 50% пшениці, 60% кукурудзи, 43% ячменю, 53% проса, 100% рису. В Степовій зоні виробляється найбільш якісне зерно.

Зернове господарство є основною базою, що формує зернопродуктовий підкомплекс АПК. До його складу входить: вирощування зерна, його заготівля, зберігання; ряд галузей харчової промисловості, що переробляють і використовують перероблену зернову продукцію (борошномельна, хлібопекарська, макаронна, кондитерська, виробництво харчових концентратів, спиртова, крохмале-патокова та пивоварна); селекція і насінництво зернових культур, виробництво засобів виробництва, що забезпечують його функціонування; інфраструктура, що обслуговує цей підкомплекс.

Зернопродуктовий підкомплекс АПК є важливою складовою економіки України, його розвиток великою мірою визначає рівень забезпечення населення достатньою кількістю вітчизняних продуктів харчування та соціально-економічну ситуацію в країні.

Перехід до ринкової економіки спричинив докорінні зміни в економічних відносинах між товаровиробниками і споживачами агропромислової продукції, змінилися і функції держави. Її організаційну роль поступово беруть на себе вільні ринкові інститути, які сприяють створенню нових форм господарських зв'язків між підприємствами суміжних галузей. Однак важливо, щоб ринкові інституції розвивалися не тільки на національному, а й на регіональному рівні, зв'язуючи в єдину систему регіональний, національний і світовий ринки. Лише за таких умов товаровиробник зможе повною мірою скористатися вигодами кон'юнктури ринків, правильно побудувати свою маркетингову стратегію: товарну і цінову політику, політику товаропросування.

Актуальність формування регіональних аграрних ринків, і зернового, зокрема, зумовлена необхідністю швидкого і цілеспрямованого переведення вітчизняної економіки на ринкові засади. Від практичного здійснення науково-обґрунтованих принципів і механізмів створення повноцінних ринків залежатиме результативність здійснюваних економічних реформ в АПК країни та окремих регіонів. В перспективі це визначатиме місце українського аграрного сектора та участь регіонів у світовому поділі праці.

Москалев М., Солопов В. відзначають, що становлення регіональних зернових ринків в Україні прохо-

дить під впливом сукупності мікро- та макроекономічних чинників. Ефективне формування та функціонування регіонального ринку зерна вимагає їх врахування та визначення чітких методичних підходів для прийняття відповідних організаційно-економічних рішень, які б до того ж враховували особливості регіонального розвитку виробництва та збуту зернової продукції.

Справедливо відмічають Николаев С.В., Изотов О.М., Грицай А.Д., що Причорноморський регіон традиційно займає одне з провідних місць у формуванні товарних ресурсів зерна в Україні. Цьому сприяє історично сформована зернова спеціалізація цього регіону. Повністю задовольняючи власні потреби у зернової продукції, регіон має можливість продавати на українському ринку та експортувати значну частину вирощеного врожаю. Наявність найкращих у світі чорноземів, розгалуженої сітки автомобільних та залізничних шляхів, річкового та морського сполучення, поряд із сприятливим кліматом для вирощування більшості зернових культур, створюють необхідні умови для організації ефективного виробництва високоякісного продовольчого зерна в регіоні. Зерно, вирощене в господарствах Причорномор'я є цілком конкурентоспроможним на національному і світовому ринках як по якості, так і по собівартості. Проте скористатися в повній мірі своїми вигодами регіон не спромігся.

Ми цілком підтримуємо точку зору Бабарика Г.М., який вважає, що вимоги сьогоденної практики переведення вітчизняної економіки на ринкові засади зумовлюють актуальність розробки теоретико-методичних основ формування регіональних аграрних ринків, в тому числі зернового. Регіональний ринок зерна – це система економічних відносин з приводу купівлі-продажу зернової продукції в межах певного регіону. Регіон, на нашу думку – це окреме територіальне утворення, яке є частиною єдиного економічного поля, воно виконує посередницьку роль між макро- і мікроекономікою, забезпечуючи при цьому оптимальне функціонування всіх систем: економічних, соціальних, політичних.

Багаторівневий характер ринку зумовлює логіку його структуризації за територіальною ознакою, що дає можливість досліджувати його в розрізі просторового розміщення. Такий підхід цілком відповідає специфіці аграрного виробництва, що характеризується територіальною розосередженістю та залежністю від природно-кліматичних умов. Регіональні ринки, слугуючи основою ринкової ієрархічної піраміди, складають національні ринки, сукупність яких формує загальний світовий ринок.

Таким чином, зерновий регіональний ринок знаходиться в багатовимірному просторі. Його систему координат по вертикалі формує територіальний вектор, по горизонталі площину формують, з одного боку, галузі сільського господарства, а з іншого – виробники, споживачі та ринкова інфраструктура, елементи якої слугують з'єднуючою ланкою між ними.

Розвиток зернового ринку Причорномор'я відбувається за загальними законами і механізмами ринку. Проте він має свої характерні особливості в організації: історично сформована спеціалізація на виробництві та експорті високоякісного продовольчого зерна; наявність досить розгалуженої збутової інфраструктури та близькість до морських і річкових портів. Ці, та деякі інші особливості позитивно впливають на ефективність та конкурентоспроможність виробленої в регіоні зернопродукції при продажу її на національному та світовому ринках.

З набуттям незалежності Україна перетворилася на експортера зерна світового рівня. Найбільша питома вага припадає на пшеницю. Водночас очікуваного напевного зиску від продажу, як окремих селянин так і держава в цілому не отримують.

Загальновизначеним фактором є думка про те, що кращою у всіх відношеннях культури для всієї території України, ніж пшениця, не має. Однак головним критерієм виробників залишається валовий збір зерна, але ж в ринкових умовах головними показниками господарювання є величина прибутку з одиниці площі і високого рівня цього показника можна досягти лише в тому разі, якщо пшениця буде конкурентоспроможним товаром на внутрішньому, і головне на світовому ринку, тобто якщо собівартість пшениці буде порівняно низькою, а якість навпаки якомога вищою.

Щоб отримати належний зиск від експорту пшениці, Україна повинна виходити на світовий ринок із зерном, вміст білка в якому становить 12–15% (тобто із зерном першого, другого і в найгіршому разі третього класу), а сила борошна перебуває щонайменше в межах 250–400 о.а. Україна має всі без винятку передумови вирощування саме такого зерна. Для цього треба реалізувати стратегію вирощування пшениці, яка включає вирішення таких основних проблеми: оптимізація площ посіву і рівня врожайності, системи удобрення пшениці і сортової політики.

З представлених досліджень провідних вчених Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України можна зробити висновок, що Причорноморський економічний регіон завдяки своїм ґрунтово-кліматичним умовам та сформованим історією краю землеробними традиціями, сприятливими для вирощування зернових культур, завжди був і залишається винятком у плані стратегічного забезпечення України високоякісним зерном. Це регіон, у якому вирощується п'ята частина валового збору зерна України.

Ми погоджуємося з твердженнями М.М.Гаврилюка, М.А.Литвиненка, М.О.Кіндрука, які підмічають, що підвищення урожайності зернових культур залежить від комплексу технологічних, організаційно-економічних і природних чинників, серед яких вирішальне значення має освоєння таких складових інтенсивної технології, як:

- правильний підбір сортів, що менше пошкоджуються шкідниками і хворобами, характерними для даного регіону;
- дотримання сівозмін;
- дотримання оптимальних строків посіву та збирання зернових;

– впровадження науково-обґрунтованої системи добрив, що забезпечує ріст врожайності, поліпшення якості продукції і підвищення родючості ґрунту тощо.

Таким чином, у Причорноморському регіоні є реальні можливості стати зоною гарантованого виробництва зерна, як для підприємств переробної промисловості України, так і на експорт.

При цьому в регіоні більшу увагу приділяли озимій пшениці, яка є головною зерновою культурою в регіоні. Вона займає найбільшу питому вагу у посівах зернових, невибаглива, характеризується високим рівнем врожаю та невисокими витратами.

Пшениця - одна з основних і найдавніших рослин у світі. На сьогодні найбільші площі під пшеницею – в Індії та Росії, але найбільші в світі обсяги зерна цієї культури виробляють у ЄС – 25 (понад 100 млн т, у т. ч. в 2005 /06 МР – близько 123 млн га), де значно вищі показники врожайності. Зокрема, якщо порівняти середні показники виробництва за останні три сезони, в ЄС – 25 валовий збір пшениці майже в два рази більший, ніж в Індії, та в тричі більший, ніж у Росії. Другий світовий виробник пшениці – Китай, за яким ідуть Індія, США та РФ.

Щодо світової торгівлі пшеницею, обсяг річного експорту – імпорту зерна цієї культури перевищує 100 млн т і становить близько 108 –109 млн т, із яких майже 25 % на зовнішні ринки постачають Сполучені Штати та країни Євросоюзу. Рекордними для України за обсягами експорту пшениці був 2002/ 03 МР, тоді із показниками експорту на рівні 6,5 млн т країна посіла сьоме місце серед постачальників пшениці на імпортні ринки.

Головний імпортер пшениці – Єгипет. Ця країна за рік стабільно завозить 6 – 8 млн т. Єгипет зазвичай виробляє менше, ніж ввозить, тобто в структурі споживання домінує імпортована пшениця. Далі можна назвати ЄС - 25 із річним імпортом від 5 до 14 млн. т. При цьому ЄС – нетто – експортер пшениці, навіть у 2002/03 МР, коли було ввезено рекордні 14 млн т, експорт становив близько 20 млн т. По 5 % світової торгівлі останніми роками припадає на Японію, Бразилію та Алжир (5,5 – 5,7 млн т). Ці країни завжди серед провідних імпортерів (Японія, завозить у межах 5,5 – 6,2 млн т, Бразилія 5,2 - 7,7 млн т, Алжир 4,0 – 6,1 млн т). Час від часу істотні обсяги пшениці імпортує Китай (до 7 млн т). Останнім часом ця країна є нетто – імпортером, хоча в окремі сезони імпорту тут не було або експортували пшениці більше, ніж імпортували.

Новий сезон навряд чи буде сприятливий для експорту пшениці з України, бо перспективи врожаю не обіцяють значних експортних надлишків (хіба що в секторі фуражної пшениці), ймовірно є імпорт продовольчої пшениці. На глобальному рівні теж очікується зниження виробництва пшениці, проте міжнародні експерти не включають зростання обсягів світової торгівлі (можуть перевищувати 110 млн т).

Таблиця 1. Світове виробництво пшениці у 2003/04/05 МР, млн тонн

№	Провідні виробники	2002 - 2003	2003 - 2004	2004 - 2005
1.	Китай	90,29	86,49	91,95
2.	Індія	71, 81	65,10	72,06
3.	США	43,71	63,81	58,74
4.	Росія	50,55	34,10	45,40
5.	Канада	16,20	23,55	25,86
6.	Австралія	10,13	26,13	22,60
7.	Пакистан	18,23	19,18	19,50
8.	Туреччина	16,80	16,80	18,50
9.	Аргентина	12,30	14,50	16,00
10.	Іран	12,45	13,50	14,00
11.	Україна	20,56	3,60	17,50
12.	Казахстан	12,60	11,00	9,95
13.	Єгипет	6,30	6,44	7,18
14.	Узбекистан	5,00	5,40	5,50
15.	Бразилія	2,93	5,85	5,85
16.	Румунія	4,30	2,00	6,50
17.	ЄС - 15	0	0	0
18.	ЄС - 25	124,83	196,88	136,77
	Інші країни	45,36	45,09	49,43
	Усього у світі	557,69	554,58	628,83

Що стосується ячменю, то А.Никифоров, Л.Рагузіна, Г.Никифорова, відмічають, що ця культура належить до числа найдавніших культурних рослин. За площами культивування та обсягами виробництва ячменю Україна виходить до п'ятірки найпотужніших світових виробників цієї культури разом із ЄС, Росією, Австралією та Канадою. Ці країни є й провідними експертами. Якщо казати про головних споживачів, то до вже названих країн слід додати Туреччину, Саудівську Аравію та Сполучені Штати, з яких Туреччина та США, покривають свої потреби за рахунок свого виробництва, Саудівська Аравія є найбільшим світовим імпортером фуражного ячменю. До вагомих споживачів, із досить високою часткою імпорту, належить Китай (другий за обсягами світовий імпортер ячменю).

Основні обсяги фуражного ячменю з України експортують до країн Близького Сходу, найбільші відвантаження традиційно здійснюють у Саудівську Аравію. Український ячмінь продають також Північній Африці. У цьому регіоні найуспішніше освоюємо ринки Тунісу, Лівії та Марокко.

У 2004/05 МР з України було експортовано в 4,32 млн т ячменю, з них 1,8 млн т – в Саудівську Аравію,

близько півмільйона тон в Йорданію, понад 400 тис. т в Іран та Сирію, 370 тис. т в Ізраїль. Підвищений експортний попит сприяє стабільності цін на фуражний ячмінь, що з одного боку вигідно сільгоспвиробникам, які його вирощують, а з іншого обумовлює зниження внутрішнього споживання ячменю на корм. Найбільш вірогідно, доки суттєво не поліпшиться фінансовий стан тваринницької галузі та не відновиться поголів'я, обсяги експортного збуту фуражного ячменю залишатимуться суттєвими.

Експерти прогнозують зниження світового споживання зернових, порівняно з поточним сезоном, зниження станеться за рахунок істотного використання зернових на корми в країнах ЄС, СНД, Південно – Східної Азії та Канаді, що пов'язано із пташиним грипом.

Таблиця 2. Світове виробництво ячменю у 2003/04/05 МР, млн. т

№	Провідні виробники	2002 -2003	2003 - 2004	2004 -2005
1.	РФ	18,70	18,00	17,20
2.	Канада	7,49	12,33	13,19
3.	Україна	10,36	6,85	11,10
4.	Австралія	3,87	10,39	7,70
5.	Туреччина	7,20	6,90	7,40
6.	США	4,94	6,06	6,09
7.	Китай	3,32	2,72	2,90
8.	ЄС - 15	0,0	0,0	0,0
9.	ЄС -25	56,51	54,83	61,75
	Інші країни	21,49	23,91	26,03
	Усього в світі	133,88	141,98	153,36

Висновки. Регіональний ринок зерна – система економічних відносин з приводу купівлі-продажу зернової продукції в межах певного територіального простору. Регіональні ринки, слугуючи основою ринкової ієрархічної піраміди, складають національні ринки, сукупність яких формує загальний світовий ринок. Ситуація на сучасному світовому ринку складається таким чином, що саме регіони виступають повноправними представниками країн, спеціалізуючись на виробництві і торгівлі характерними для них видами продукції. Досліджуваний регіон має ряд особливостей, які вважаємо за конкурентні переваги над іншими виробниками зернової продукції. Перш за все, це сприятливі природно-кліматичні умови, які дозволяють вирощувати високоякісне продовольче зерно. По-друге, віками відпрацьовані технології, наявність великих масивів найкращих у світі чорноземів дозволяють вирощувати зерно з відносно низькою виробничою собівартістю. По-третє, досвід реалізації на вітчизняному та світовому ринках, наявність збутової інфраструктури і близькість до морських портів можуть забезпечувати найменші, порівняно з іншими регіонами, витрати маркетингового ланцюга. В кінцевому результаті, ці фактори позитивно впливатимуть на конкурентоздатність регіону на зернових ринках.

Джерела та література

1. Насінництво й насієзнавство зернових культур / М.М.Гаврилюк, М.А.Литвиненко, М.О.Кіндрок. –К.: Аграрна наука, 2003.– 240 с.
2. Обзор рынка зерновых и продуктов их переработки // Хранение и переработка зерна.– 2006. – №1.– С. 6–8.
3. Пазій І.П., Бабарика Г.М., Єгорова Н.Ю. Фінансування та ефективність державної підтримки розвитку селекції і насінництва зернових культур в Україні // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 116–120.
4. Плогнікова М.Ф. Розвиток підприємств зернопродуктового підкомплексу в сучасних умовах // Економіка АПК. – 2005. – № 9. – С. 35–41.
5. Прогноз урожая зерновых культур в Украине // Хранение и переработка зерна. – 2006. – № 1. – С. 6–8.
6. Рибка В.С. Резерви підвищення продуктивності і економічної ефективності виробництва ярої пшениці в умовах південного Степу України/ В.С. Рибка, О.В. Ковтун, О.В. Андрійченко // Хранение и переработка зерна. – 2006. – № 1. – С. 15–16.
7. Рыбчинский Р.С. Общая характеристика зернозаготовительной отрасли Украины // Хранение и переработка зерна.– 2006. –№ 1.– С. 15–16.

Гирля С.М.

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИРОБНИЦТВА – ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РИНКУ

Вступ. Конкурентоспроможність продукції та конкурентоспроможність підприємства співвідносяться між собою як частина і ціле. Можливість господарства конкурувати на певному товарному ринку безпосередньо залежить від конкурентоспроможності продукції, а також сукупності економічних методів управління діяльністю підприємства, що здійснюють вплив на результати конкурентної боротьби.

При виході підприємства на зовнішній ринок, конкурентоспроможність підприємства це здатність ринкового суб'єкта діяти в довготерміновому періоді на світовому ринку, тривалий час відстоювати власні переважні позиції завдяки використанню ефективної стратегії, отримуючи прибуток, достатній для науково-